

Nekrolog.

Ved Erik Arups død den 23. september 1951 mistede dansk historieforskning sin mest særprægede skikkelse. Som han blev Kr. Erslevs efterfølger ved Københavns Universitet, var han ogsaa som kritisk forsker sin store lærers fortsætter. Med den syntetiske fremstilling af dansk senmiddelalders historie i »Danmarks Riges Historie« (1898—1905) havde Erslev i det væsentligste afsluttet sin forskning, og imens havde Arup i afhandlingen *Den finansielle erhvervelse af Hertugdømmerne 1460—1487* allerede i 1903 brudt vejen for den nye retning, der kulminerede med hans *Danmarks-historie I—II* (1925—32). Derved kommer han til at stå ligesaa centralt i den første halvdel af vort aarhundrede, som Erslev gjorde det for sidste generation af det forrige.

Den ydre ramme for Arups liv var: født 1876, student 1894, magister i historie 1901, dr. phil. 1907, arkivar i udenrigsministeriet 1909—14, departementschef i konsejlspræsidiets og statsraadssekretær 1914—16, professor i historie ved Københavns Universitet 1916—47, siden 1935 som Rostgardianus i nordisk historie og nordiske antikviteter. Han var medlem af styrelsen for Den danske historiske Forening 1913—24 og 1917—24 redaktør af *Historisk Tidsskrift*, siden 1915 medlem af Det danske Selskab for Fædrelandets Historie og siden 1935 af Videnskaberne Selskab; desuden var han 1919—50 som repræsentant for det radikale venstre medlem af Det dansk-islandske Nævn, 1920—46 af styrelsen for Det dansk-islandske Forbundsfond og fra 1936 formand for Den arne-magneanske Stiftelse.

Arups levnedsløb er skildret i Københavns Universitets Festskrift November 1952, der ogsaa rummer en bibliografi over hans historiske arbejder, og skal ikke gentages her. Men da baggrunden for Arups virke som historiker i udpræget grad var hans egen slægt og hans milieu i opvækst og ungdom, skal visse hovedtræk fremdrages. Som lægesøn fra Slingerup nød han en fri og lykkelig barn-

dom i denne fordums købstad, paa nært hold af sjællandske bønder: sin senere opvækst tilbragte han hos mormoderen, der ejede en terrakottafabrik i Utterslev paa grænsen til hovedstaden, mens hans skole, Nørrebro Latin- og Realskole, laa midt i et opvoksende arbejderkvarter. I sin studietid fik han gennem arbejde i en kreditforening kontakt med moderne pengevæsen, mens en ansættelse ved Ritzaus Bureau efter konferensen gav ham et lignende indblik i pressevæsen. Gennem sine ministerielle embeder kom han praktisk politik paa allernærmeste hold, og herfra bevarede han en levende forbindelse med politiske kredse og fik for resten af livet en central stilling ved de dansk-islandske forhandlinger.

Paa fædrene side stammede slægten fra jyske bønder, der driftigt var vokset ind i byerhverv og akademiske stillinger, mens mødreneslægten var fra et kunstnerisk interesseret borgermilieu. Tidligt havde faderen stimuleret drengens historiske interesser, men farbrødrene, en veterinærkonsulent ved kvægeksperten og et par forretningsmænd med udsalg af dansk kunstindustri i London, bibragte ham en dyb forståelse af produktionens og det praktiske livs betydning for et samfunds trivsel, en indstilling han siden holdt ved lige ved nok saa meget at søge sine venner blandt jurister, læger, forretningsmænd og politikere som blandt humanistiske videnskabsmænd. Faa historikere har saaledes faaet et saa alsidigt og intimt kendskab til det samfund, hvis genesis han som historiker skulde udforske og skildre, og paa en enestaaende maade har disse personlige forudsætninger været drivkraften i hans forskning. Derimod er det vanskeligt at paavise direkte litterær paavirkning eller indflydelse fra historikere i hans forskning, naar bortses fra den kildekritiske metode. Her er han Erslevs lærling, men paa en selvstændig maade, idet han gik bagom kildens primære vidnesbyrd til selve kendsgerningen; heri stimuleredes hans personlige anlæg for det konkrete af de franske metodeforskere Langlois og Seignobos. Denne brydning mellem skole og personlig indstilling kan spores helt tilbage til studietiden.

De første arbejder, guldmedaljeafhandlingen fra 1898 om Huitfeldts kilder til Christian I.s og Hans's historie og *Det saakaldte klageskrift mod biskopperne 1536* (Hist. Tidskr. 1900), er kildekritiske studier helt i Erslevs aand. Men det handelshistoriske speciale fra konferensen (Danmarks handelsforhold i sidste halvdel af det 15. aarhundrede) og optegnelser fra studieaarene viser, at den personlige indstilling var ved at udkrystallisere sig til et fast program, der bandt ham for livet. Arup kredser her om grundproblemer, han aldrig siden forlod: spørgsmålet om, hvorledes det var

muligt at gøre historie til en eksakt videnskab som lægevidenskab, om metoder til at maale store mænds indsats og ideernes betydning og selvstændighed. Han søger efter konkrete emner for saadanne undersøgelser og finder dem som Nina Bang i handelshistorien og i pengehistorien.

Første gang Arup dristede sig til at realisere sit program var i afhandlingen om *Den finansielle side af erhvervelsen af Hertugdømmerne* (Hist. Tdskr. 1903). I dette spørgsmaal, hvor forgængerne havde ført luftige diskussioner om nationale og dynastiske bevæggrunde, vilde Arup ved at dukke ned til de nøgne kendsgerninger bag regnskaberne og gældsbevisernes tal finde en sammenhæng paa virkelighedens grund, og han fandt derved, at »det finansielle« havde været »den bevægende kraft« i det slesvig-holstenske ridder-skabs politik, idet dette havde købt sig til den danske konge for at opnaa fred. Arup understregede, at den »indre forbindelse« vel ofte var en konstruktion, og at »den store sammenhæng« delvis maatte skabes »ved egne gætninger«, men selv med de fejlmuligheder, der knyttedes hertil, var denne metode dog at foretrække for samtidens og eftertidens subjektive vurderinger. Allerede her var Arups radikalisme saaledes slaaet helt igennem, baade naar det gjaldt metode og opgør med nationale bevæggrunde. Saa stringent analysen end er gennemført, bliver der dog en tvivl tilbage om, hvorvidt det finansielle overalt havde været den virkelige drivkraft eller blot et vigtigt ledsagefænomen, den økonomiske side af sagen, som ethvert politisk spørgsmaal nødvendigvis maa rumme.

Kravet om at historikeren bør naa frem til »en fast udformet helhedsopfattelse«, rejste Arup i disse aar med styrke i en kritik af Will. Christensens »Dansk Statsforvaltning i det 15. Aarhundrede« (Hist. Tdskr. 1904), og han søgte selv at gennemføre en saadan paa et vidtspændende emne i afhandlingen *Den europæiske regalismes oprindelse* (Nat.-øk. Tdskr. 1905). Men det var disputatsen, der skulde være den store prøvesten for holdbarheden af hans personlige historiesyn, og ud fra sin overbevisning om handelens gennemgribende betydning for samfundsudviklingen valgte han som til konferensen et handelshistorisk emne. Efter grundige arkiv- og biblioteksstudier, især i London, Hamburg og Berlin, forelaa resultatet i 1907 i *Studier i engelsk og tysk handels historie* med dens nok saa præcise undertitel *En undersøgelse af kommissionshandelens praksis og teori i engelsk og tysk handelsliv 1350—1850*. Med sin rigdom paa handelshistoriske fakta er denne store og tætte bog stadig en uundværlig haandbog i handelens former og hele udvikling i Nord- og Vesteuropa. Men dens særlige forskningsværdi er

knyttet til dens anlæg som en dobbelt komparativ undersøgelse, hvor engelsk og tysk handelsliv fremstilles parallelt, og for hvert land saaledes, at handelens faktiske udvikling danner baggrunden for redegørelsen for handelsformerne. Stoffet kan forekomme noget ujævnt og tilfældigt, og fremstillingen virke noget tung og massiv, men den fanger interessen ved selve sin stofglæde, og selv om hovedsynspunkterne for ofte er skudt helt i baggrunden, tabes de dog aldrig af syne og toner kraftigt frem i konklusionen med den skarpt udtalte tese: handelsretten, saa vidt forskelligt udformet i England og Tyskland, er ikke en manifestation af særnational retsopfattelse og folkekarakter, men skyldes forskellig geografisk beliggenhed og ulige krav til handelens funktioner i hvert land. Herved skabtes forskellige selvgroede handelsformer og særprægede handelsusancer, der langsomt og ad forskellig vej omstøbtes til skreven handelsret, i England ved domstolspraksis og i Tyskland gennem lovgivningen, men saaledes at der er en latent spænding mellem den praktiske handels krav og den positive handelsret. Konklusionen var, at det overalt er handelslivets egne former, der skaber den retlige norm, ikke omvendt, og at »det er mellem de kampe, der føres i retssale og parlamenter, at den gennemtrængende virkelighedsforskning maa søge at komme til orde«. Dermed havde han fundet en af sine tidligste yndlingsideer bekræftet. Maa- ske har Arup isoleret handelsretten for stærkt fra de øvrige sider af retslivet og derved overvurderet rækkevidden af sit resultat. I hovedsagen har han dog uimodsigeligt dokumenteret sin tese, og hvis værket var fremkommet paa et hovedsprog, vilde Arup alene ved det have erobret en smuk position inden for international historisk videnskab.

Det var først og fremmest den store verdenshistoriske sammenhæng der interesserede den unge Arup, og her mere forbindelsen mellem kontinenterne end den snævre europæiske udvikling. Derfor begejstredes han for den amerikanske historiker Brooke Adams, hvis værker han stiftede bekendtskab med under sit første englandsophold. Med klar afstandtagen fra dennes marxistiske anstrøg og energiske søgen efter »videnskabelige love« i historien fandt han — som det fremgaar af en utrykt afhandling — i »The Law of Civilization and Decay« (1895) og »The New Empire« (1902) velkomne stimulanser til sine ideer om, at ædelmetallerne og handelen som de store formidlere og regulatorer af produktiviteten var langt vigtigere faktorer i verdensudviklingen end nationalfølelse og idéstrømninger. Men planerne om at efterprøve bærekraften i denne opfattelse fik han aldrig bragt til udførelse. Arbejdet med en publikation (paa engelsk) om det engelske levantkompagnis rolle som

formidler mellem Asien og Europa blev afbrudt midt i studierne i London af arkivarudnævnelsen 1909 og aldrig siden genoptaget, og det store universalhistoriske værk reduceredes til den ypperlige, stofmættede oversigt over *Varehandelens historie*, der i 1918 fremkom i »Hages Haandbog i Handelsvidenskab«.

Arups bratte overgang fra universel historie til studiet af sit eget lands historie, hvis problemer holdt ham fangen for resten af livet, skyldtes tilsyneladende en tilfældighed. I 1908 havde han leveret en oversigtsartikel om Danmarks historie til Hagerups illustrerede Konversationslexikon. Den blev i 1921 ført à jour og under titelen *Rids af Danmarks historie* udgivet til brug for universitetsundervisningen). Herved fik han ideen til at udarbejde en større fremstilling af Danmarkshistorien som en moderne afløser af Allens gamle »Haandbog i Fædrelandets historie« fra 1840, der i sin tid henrev med sin friskhed, men som trods alle senere revisioner forlængst var haabløst forældet. I Arups *Rids* var samfundsudviklingen stillet op som fundamentet for den politiske historie og havde faaet en langt større plads end hidtil set, men den virkede ikke mere revolutionerende, end at professorerne medgav foretagendet deres velsignelse, og Arup skrev kontrakt med Hagerups forlag om en haandbog i fire smaa bind. Den var kun tænkt som en lille digression, et hurtigt afsluttet værk, der alene skulde redegøre for forskningens hidtidige resultater. Men det laa ikke til Arups naturel at nøjes med at gøre rede for andres resultater, problemerne trængte sig paa, emnet greb ham saa aldeles, og efterhaanden omformedes planen til det livsværk, der blev hans skæbne: en fuldstændig *Danmarkshistorie*, skrevet paa grundlag af et indtrængende kildestudium og ud fra et gennemført personligt synspunkt. Han saa, at moderne historiesyn ogsaa havde sin mission inden for hans eget lands snævre rammer.

Hans travle embedsgerning, først i administrationen og siden ved universitetet, sinkede ham meget, men den sparsomme produktion fra disse aar viser, hvor intenst han arbejdede, og hvorledes hans program for den mægtige opgave foldede sig ud. I nogle store principielle anmeldelser og centrale forundersøgelser finder man nøglen til forstaaelsen af det senere store værk. I kritikken af Vilh. Grønbechs »Religionsskiftet i Norden« fra 1914 tog han den kritiske metodes principper op til drøftelse, mens han aaret efter i anmeldelsen af Henrik Schücks 1. bind af »Svenska folkets historia« indgaaende behandlede historieskrivningens problemer. Det siger kun lidt, at maalet var at give »en levende skildring, der hviler paa de ægte kilder alene«. Pointen er, at byggestenene ikke

er de anerkendte kilders meddelelser i sig selv, men de deraf »ved kritik som tilforladelige udsondrede kendsgerninger«, og disse skal som »historiens kød og blod« af historikeren med »skolet fantasi« sammenstilles til et organisk hele. Det var om denne sidste del af historikerens virksomhed Arup ønskede at anvende udtrykket »at digte historie«, der saa ofte er blevet misforstaaet og misbrugt imod ham. Set i deres sammenhæng ledsages de af ganske tydelige indskrænkninger: denne digtning »skal stemme overens med« alle de givne kendsgerninger, og problemet er det »kun at digte over de kendsgerninger, der virkelig kan udsondres som tilforladelige, over dem alle, ikke imod dem og ikke udover dem«. Tværtimod tøjlesløs frihed er der her tale om historikerens mest absolutte pligt til at indordne sin fremstilling under det videnskabelige sandhedskrav; det er en »metodisk digtning« bundet af hele samtidens videnskab. Historikerens frihed viser sig derimod i hans ret til at vælge de sider af historien, han vil gruppere sine kendsgerninger om, og paa det punkt var Arup ikke i tvivl. Det var de store linjer i samfundsudviklingen. Et folks *arbejde* — slutter han programmatisk — »er dets egentlige og sande historie«. Som bonden ved sit virke i arbejde og paa tinge byggede fremtiden og samfundet op, skulde jordens opdyrkning, landsbyernes styre og gaardens dritt være historiens store temaer, mens kongemagten med dens hird og godsstyre først sent voksede ind i denne bygdernes og lovenes samfundsorganisation og skabte statsmagten. De vigtigste kendsgerninger i denne ældre historie maa hentes fra arkæologi, love og dokumenter, et kildestof, der gør konstatering af politiske begivenheder til vilkaarligt gætteværk, saa at al storpolitik, der i sig selv er af sekundær karakter, bliver fordægtig.

En række trykte foredrag fra aarene 1914—16 om bebyggelse, jordbesiddelse og driftsformer, især inden for *Det ældste danske landbrug*, lader os samtidig ane den mægtige indsats af arbejde, skarpsyn og kombinationsevne, der for Arup var nødvendig for at samle og anskue disse grundforhold som et sammenhængende hele. Dybden og intensiteten i forstudierne fremtræder klarest i afhandlingen *Leding og ledingsskat i det 13. aarhundrede* (Hist. Tdskr. 1914), vel nok Arups fineste kildekritiske analyse. Med sin vidunderlige evne til at læse en tekst skarpt og frisk havde han opdaget, at ledingsbestemmelserne i Jyske Lov var svejset sammen af en ældre og en yngre ordning, og denne tvedeling viste sig at være nøglen til en helt ny opfattelse ikke blot af valdemarstidens militær- og skattevæsen, men ogsaa af dens hele samfundsstruktur og statsmagt. Ogsaa i anden henseende var denne afhandling banebrydende. Arups syn paa landskabslovene som et udtryk for

en brydning mellem gammelt og nyt paa nedskrivningstiden var det første banehug til den romantiske teori, der betragtede disse love som en tro nedskrift af national oldtidsret og et sikkert middel til at konstruere fællesgermansk urret. Med rette betegnede Arup forestillingen om et »fællesgermansk« kulturfællesskab som »et uvidenskabeligt fantom«.

Endelig kom Danmarkshistorien, i 1925 1. bind: *Land og folk til 1282* og i 1932 2. bind: *Stænderne i herrevælde 1282—1624*, men saa var de radikale principper ogsaa blevet gennemført med haardnakket konsekvens. Her var det forbi med at genfortælle og harmonisere de gamle historieskrivere, og forbi med at gøre historien til et sagligt ordnet kompendium. Gamle kære beretninger var forsvundet, og helt ukendte træk sat i stedet. Kongerækkens vante kronologi var forsvundet, folkets fredelige samfundsopbygning overordnet kongers og stormænds bedrifter, og Saksens og andre samtidiges domme erstattet af egne vurderinger i slægt med moderne metode inden for arkæologi og naturvidenskab. De nøgne kendsgerninger, som Arup havde en enestaaende evne til at anskue bag dokumenter og overlevering, var med et mægtigt opbud af klarsyn, fantasi og skabende kraft føjet ind under nye og frugtbare synspunkter og støbt i en kunstnerisk form, der gav et billede i stærkeste kontrast til det tilvante, men ikke mindre levende.

Hver gang blev reaktionen voldsom. Historikerne kunde hverken billige hans metode eller hans resultater og heller ikke finde præmisserne for hans dristige kombinationer; de blotlagde de formentlige og faktiske svage punkter og tog afstand fra helhedssynet. Pressens folk og ikke-fagmænd, med de konservative i spidsen, stemte tonen op, saaret i deres inderste over dette angreb paa de nationale klenodier og deres egen traditionelle opfattelse; det var ikke sand og forudsætningsløs videnskab, men et produkt af ensidig subjektivisme, »apriorisk« historieskrivning eller simpelthen digtning. Denne storm af protest og indignation kom fuldstændig bag paa Arup, men han var ikke uden skyld i, at den blev saa voldsom. Med sin hang til at give sine sandheder en paradoksal form gjorde han kontrasten stærkere end nødvendigt. Med sine polemisk tilspidsede teser og domme, med sin elegante, absolutte stil, der tilslørede det usikre og hypotetiske, og uden forklarende fortale og noteapparat med dokumentation, kunde hans Danmarkshistorie kun virke som en udfordring. Naar mænd af den gamle skole om Bjørn, der ryddede skov i Suserup, og dennes mange navnløse fæller kunde læse, at »deres gerning fortjener nok saa meget at mindes som deres, der gik paa korstog mod vender eller ester med Absalon og Andreas Suneson«, forstaar man deres forargelse og vrede, ikke

mindst naar de opfattede stedet, som om Arup satte Bjørn over Absalon. Men forstaaet saaledes, at det mægtige nybrud inden for bebyggelsen og de omfattende landbrugsreformer var af større værdi og fik varigere indflydelse paa danmarkshistorien end valdemarstidens fejlslagne storpolitik ved erobring og mission, var det en sund og frugtbar nyvurdering, i virkeligheden ouverturen til det store nybrud i udforskningen af den gamle landsby, der har givet saa rige resultater, dels ved arkæologernes energiske indsats, og dels i form af en række landbohistoriske arbejder, der siden har set lyset.

Det er vist ikke muligt endnu at vurdere Arups værk efter fortjeneste. Vi kan nu bedre se dets meget store værdi, men har ogsaa lettere ved at rette vor kritik mod mere centrale mangler og skævheder. Hvad Arup har givet en snæver dansk og materiel forklaring paa, kommer maaske bedre til sin ret, set i sammenhæng med almeneuropæiske idé- og kulturstrømninger. Vi kan mene, at han i sin tro paa, at menneskenaturen stort set har været ens til alle tider, har gjort middelalderens mennesker for rationelle og deres politik for moderne betonet, men med de mange levende personkarakteristiker, hvis overraskelse laa i at de byggede mere paa personernes eget værk end paa andres domme, er det svært at forstaa, at han kunde stemples som en doktrinær økonomisk eller materialistisk historiker. Hans personlige meninger trænger ofte unødigt stærkt igennem, og han var til tider svag over for gode indfald, der ikke lod sig verificere; men det maa ikke glemmes, at det overalt er vanskeligt at maale styrken i hans præmisser, der ofte skjuler sig helt andre steder end ventet, som fx. de gennemgribende omdateringer i det 11. aarhundredes historie, der havde sin forklaring i hans sindrige tolkning af kompositionen i Adam af Bremens 3. bog (*Kong Svend 2.s biografi*, Scandia 1931). Punkt for punkt kan man rette dette og være uenig med ham i hint; men fejl og begrænsninger betyder kun lidt i forhold til storheden i dette værk, hvis største værdi ikke er sikre resultater, men nye perspektiver. Hvor Erslev havde luget kraftigt ud blandt overleveringens vildskud, satte Arup, samtidig med at han fortsatte rydningsarbejdet, ind med sin positive aand og stillede et sæt hidtil upaaagtede præmisser op i en helt ny sammenhæng, der vel nok ikke overalt er lige overbevisende eller giver den fulde sandhed, men som eklatant har brudt traditionens lammende tryllemagt over erkendelsen og skabt en stor sum af frugtbare problemstillinger for fremtidig forskning.

Desværre maa Danmarkshistorien altid forblive en torso. Han arbejdede nok videre og har efterladt sig store samlinger og ud-

kast til fortsættelsen, men kun tiden frem til enevældens indførelse har faaet en saa afsluttet og sammenhængende form, at den kan udgives. For den nyeste tid, som han havde saa store forudsætninger for at skildre, kan den smukke mindebog om *Viggo Hørup* (1941) betragtes som en skitse. Maaske var opgaven for kæmpe-mæssig selv for en historiker af hans format, men hans sjælelige reaktion over stadig at se sine resultater forkastet og mistænkeliggjort var den vigtigste aarsag til, at det gik saa trægt med fortsættelsen. Arup var nok en nidkær sandhedssøger, men af natur aldeles ikke nogen stridens mand. Tværtimod at ildne til genmæle og fortsættelse, slog modstanden ham ned, ikke saaledes at han kom til at tvivle paa sig selv og sin videnskab, men saaledes at det forekom ham nytteløst at fortsætte, naar man alligevel forsmæede hans forsknings gave. Hvert angreb ætsede sig ind i hans sind og lammede hans arbejdskraft for lange tider. I sin saarbarhed begyndte han at skrive for skrivebordsskuffen, og i sin mistænksomhed vilde han ikke anerkende sin sejr, da hans synspunkter havde slaet igennem i den yngre generation, ved universiteterne og i skolen.

Danmarkshistorien, der rager op som det centrale monument i hans tids historieforskning, var hans fornemste manddomsværk, men samtidig blev der dog tid og kræfter til at yde anden indsats, stor nok til at hans navn vil mindes. Karakteristisk nok skrev han især, naar arbejdet med det store værk var mest intenst — i de to frodige perioder: 1917—24, da han trods modstand med initiativ og kraft redigerede »Historisk Tidsskrift«, og i aarene efter 1928, da han som Laur. Weibulls trofaste vaabenbroder var med til at starte tidsskriftet »Scandia« som organ for moderne kritisk historieforskning. Hans store indtrængende anmeldelser og lysende kritiske afhandlinger indgaar paa linie med dem, hans jævnaldrende kampfæller, de svenske Weibull'er og den norske Koht, leverede for at befæste det metodisk-kritiske gennembrud, og hvis resultater han i stor udstrækning indføjede i sin store fremstilling. Men Arups har samtidig deres egen tone, fordi han mindre interesserede sig for den isolerede hændelse end for den store sammenhæng. Foruden de allerede anførte skal her lige nævnes de vigtigste: anmeldelserne af Schmeidlers udgave af Adam af Bremen, Ellen Jørgensens *Annales Danici* og Peitz's værk om Hamburgsædets ældste pavebullaer (alle fra 1922), dertil afhandlingerne *Kritisk vurdering af klagedigtet af 1329* (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1925) og *Om overleveringen af Valdemar 3.s haandfæstning og om kirketienden i Danmark* (Scandia 1928). Det er ogsaa i disse perioder Arup lan-

cerede sine opsigtsvækkende *Kritiske studier i nyere dansk historie*, den første om *Bernstorff og Holstein* i Hist. Tdskr. 1919, den anden om *David og Hall* i Scandia 1928, der begge gange førte til skarp personlig polemik med Aage Friis og dermed til de to fortsættelser: i 1921 *Intermezzo. Bernstorff og Moltke* og i 1930 *Danmarks krise 1863*. De er i sig selv smukke eksempler paa Arups intuitive evne til at pejle store politiske begivenheder bag den glatte stil i statsmændenes breve eller i smaa kronologiske afvigelser. Men de tog samtidig videre sigte. Den første var et principielt krav til dem, der arbejdede med nyere historie om ogsaa der at anvende middelalderforskningens strenge systematiske kritik, og den sidste indeholdt en knusende dom, fordi kritikken paa dette felt stadig ikke hævede sig op over »historikerens personlige skøn«. Dette udfald blev den saarede forskers uforsonlige, men værdige svar paa kritikken af Danmarkshistoriens 1. bind i stedet for den forklarende redegørelse og imødegaaelse af Ellen Jørgensens og Poul Johs. Jørgensens indgaaende anmeldelser i Hist. Tdskr., han først havde udarbejdet, men i sidste øjeblik holdt tilbage.

Over for kritikken af 2. bind forblev han tavs bortset fra en lille hidsig pressepolemik med dr. Vilh. la Cour om *Niels Jydes regering* (Nationaltidende 1933). Led ved fortsat kamp havde han koncentreret sine studier om en helt anden forskningsopgave, der ikke vendte udad, nemlig forarbejderne til et fuldstændigt *Diplomatarium Danicum*, som han i aarene 1931—36 viede størsteparten af sin arbejdskraft. Sammen med Laur. Weibull udarbejdede han de strengeste principper for en mønsterudgave, og det var ham en bitter skuffelse, da »Selskabet for Sprog- og Litteraturforskning« svigtede hans principper for filologernes, som han ansaa for saa meget ringere, at han ikke blot trak sig tilbage fra arbejdet, men ogsaa forlangte sin indsats unævnt.

Erik Arup var en stor, oprindelig og særpræget forskerbegavelse, en personlighed af en sjælden spændvidde, der af mange opfattedes som en dobbelthed og vel ogsaa rummede elementer af splittelse. I sin metode var han en trosikker positivist, forvisset om i den historiske kildekritik at besidde en usvigelig nøgle til at finde sandheden om fortiden, men i sin forskning var han faktisk en forløber for den retning, der sætter problemstillingen forud for kildeanalysen. Han hyldede ofte team-worket som løsenet for fremtidens historieforskning, men var personlig saa uopløseligt forbundet til sine egne opfattelser, at han ikke kendte til noget kompromis. Han var en utrættelig sandhedssøger, men forstod ikke, at hans opfattelse af sandheden var saa personlig formet, at den ikke altid gjaldt for

andre; der var et misforhold mellem den klare og hensynsløse sikkerhed, hvormed han reducerede andres overbevisning om historisk sandhed, og den uforstaaende saarbarhed, hvormed han reagerede, naar hans egen sandhed vragedes. Han forenede i sig Grams geniale kritik med Holbergs personlighedsprægede historiefremstilling, krydret med lignende moraliserende indskud. Det er brydningen mellem denne stringens og subjektivitet, der giver hans forskning dens særlige tillokkelse.

Aksel E. Christensen